

Etopedie

Speciální pedagogika jedinců s **rizikem** poruch emocí nebo chování a s **poruchami** emocí nebo chování

Literatura

- Helus, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- Klíma, P.; Klíma, J. *Základy etopedie*. Praha: SPN, 1974.
- Komárik, E. *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava: Vydavateľství UK, 1998. ISBN 80-223-1289-4.
- Koukolík, F.; Drtilová, J. *Vzpouora deprivantů*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901-776-8.9.
- Kuja, J. *Základy etopedické terminologie*. 1. vyd. Olomouc: UP, 1989.
- Vojtová, V. *Kapitoly etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 1. vyd. Brno: MU 2004. ISBN 80-2103532-3.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. www.msmt.cz [online]

Etopedie

- **Etopedie** (z řeckého slova ethos - mrav, nebo éthos – zvyk a řeckého paideia – výchova). Obecně se jedná o výchovu směřující k nápravě chování a zvyků (zvyklostí chování).

Je speciálněpedagogickou disciplínou, která primárně využívá **formativní prostředky** k ovlivňování chování dětí a mládeže.

Cíleně je využívá k podpoře rozvoje osobnosti jedinců s **rizikem poruch emocí a chování** a s **poruchami emocí a chování**.

Zabývá se **formami** a **prostředky** edukačních aktivit pro ovlivňování chování těchto jedinců, **podmínkami** edukačního prostředí ve **školském** prostředí a ve **školských zařízeních** pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně-výchovnou péči.

Etopedie

- Etopedie je součástí vědního oboru speciální pedagogika.
- Historický náhled na pojmenování oboru:

Pedopatologie – první polovina 20. století, zabývala se otázkami výchovy mravně vadných.

Defektologie – od roku 1948, řešila problematiku vzdělávání dětí a mládeže obtížně vychovatelné.

Speciální pedagogika – od roku 1963, etopedie byla součástí psychopedie, z níž se vyčlenila v roce 1969.

- Předmětem oboru je cílená edukace ve **vztahu k věku** - na děti předškolního věku, žáky školního věku a žáky v období adolescence.

Etopedie

- S ohledem na **intenzitu problémového chování** diferencujeme předmět etopedie vůči:

1) **celé populaci** – jde o **preventivní působení** prostřednictvím speciálněpedagogických postupů, metod a forem s cílem zamezit vzniku rizikových aspektů v chování dětí a patologických podmínek jejich edukačního prostředí

2) **rizikové populaci** – riziková skupina dětí a mládeže se zvýšenou náchylností k nepřiměřenému chování, které mohou být způsobené faktory osobnostního i sociálního charakteru, u dětí s rizikem poruch chování jde o omezení rizikových aspektů v jejich chování a motivace k žádoucímu chování.

Etopedie

3) **populace s poruchami emocí a chování** – jde o přerušení nežádoucího vývoje v jejich chování, stabilizace jejich osobní a sociální situace a navozování nových modelů chování (Vojtová 2004).

Praxe etopedie

Etopedie se zabývá **edukací** jedinců s poruchami chování a emocí, stejně jako prevencí těchto poruch.

Snaží se o **cílené ovlivňování** nežádoucích edukačních situací, vrozených, vývojových nebo získaných poruch emocí a chování pomocí reedukačních metod.

Směřuje ke společensky akceptovatelné (žádoucí) modifikaci tohoto chování.

Současně je zaměřena na **zlepšení podmínek** pro další celkový rozvoj jedince s poruchami emocí a chování a na odstranění ohrožujících a škodlivých vlivů z jeho okolí.

Speciálněpedagogické působení je úzce provázáno s **diagnostikou** jako podmínky pro jeho účinnost.

Praxe etopedie

Praxe etopedie probíhá ve třech rámcových fázích:

- 1. Prevence** – směřuje na skupiny dětí a žáků
 - A) nemají výraznější problémy v chování – praxe spočívá v preventivních aktivitách a opatřeních
 - B) mají rizikové chování – praxe spočívá v preventivních aktivitách a opatřeních, v diagnostice, v poradenské práci
 - C) mají problémové chování, poruchy emocí a chování – praxe má těžiště v diagnostice a v poradenství

Praxe etopedie

2) **Intervence** – směřuje na dvě skupiny dětí a žáků

a) mají rizikové chování

b) mají problémové chování, poruchy emocí a chování

Těžiště práce je v diagnostice a v poradenství, v intervenci a v dlouhodobém vedení. Intervenční činnosti se vztahují k dětem žákům s poruchami emocí a chování, k jejich rodičům, vychovatelům atd. k jejich nejbližšímu sociálnímu prostředí.

Intervence v etopedii je zaměřená na podporu žádoucího způsobu chování, snížení deficitu v obsahu vzdělávání, posílení motivace ke školní práci a k seberozvoji dítěte, žáka.

Praxe etopedie

3) **Rehabilitace (resocializace)** – v této fázi probíhá speciálněpedagogické působení **ve školských zařízeních pro výkon ochranné a ústavní výchovy**. Intervence směřuje k dětem a žákům s poruchami emocí a chování, u nichž **závažnost (intenzita) poruchy** neumožňuje realizaci edukace v přirozeném sociálním prostředí. Těžiště působení je v reedukaci, ta navazuje na diagnostiku a poradenskou práci.

Cílem speciálněpedagogického procesu etopedie je vedení a podpora jedince s poruchami emocí a chování ve vztahu k optimalizaci jeho životních perspektiv. V období vzdělávání a přípravy jedince na povolání je nutné vytvořit odpovídající podmínky pro edukaci.

Současné pojetí poruchy emocí nebo chování

Současné pojetí poruchy emocí a chování zohledňuje:

- 1. Celkovou životní a sociální situaci dítěte** – pohlíží na jeho chování v celém kontextu
- 2. Potencionalitu dítěte** – zvažuje dopad poruchy emocí a chování na edukaci, nedostatečné vzdělání ovlivňuje kvalitu života i v dospělosti
- 3. Základní cíle výchovně vzdělávacího procesu** – v kontextu k problematice poruch emocí a chování se považuje za nejdůležitější **cílená motivace k celoživotnímu vzdělávání** (zkvalitňování vlastních životních podmínek, zvyšování možnosti pracovního uplatnění a schopnost reagovat na změny v životních situacích)

Definice

Pojem porucha emocí nebo chování je výrazem pro postižení, kdy se chování a emocionální reakce dítěte liší od odpovídajících věkových, kulturních nebo etických norem a mají nepříznivý vliv na školní výkon včetně jeho akademických, sociálních předprofesních a osobnostních dovedností.

Současně je toto postižení:

- a) něco víc než přechodná, víceméně předvídatelná reakce na stresující událost z jeho prostředí
- b) vyskytuje se současně nejméně ve dvou prostředích, z nichž jedno souvisí se školou
- c) přetrvává i přes individuální intervenci

Poruchy emocí nebo chování mohou být součástí i jiného typu postižení.

Současná terminologie používaná v etopedii

Problémové chování – s tímto termínem se setkáváme v současné české a světové odborné literatuře, je to termín, který ukazuje na nežádoucí chování jako na fenomén, který není trvalý a má charakter přechodného rázu.

Riziková mládež – jedná se o dospívající jedince u nichž je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená náchylnost, oproti běžné populaci, k nepřiměřenému chování a zvýšená pravděpodobnost selhání v oblasti psychické i sociální. Používá se i termín ohrožená mládež.

Dispozice k poruchám chování – koresponduje s bio-psycho-sociálním modelem života jedince, ukazuje na osobnostní faktory, které zvyšují vnímavost dítěte k rizikovým vlivům z jeho sociálního prostředí.

System školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Zajišťují dětem ve věku od 3 do 18 (19) let výchovu a vzdělávání.

- a) Diagnostický ústav
- b) Dětský domov
- c) Dětský domov se školou
- d) Výchovný ústav

Diagnostický ústav

Přijímá děti **krátkodobě**, zpravidla na 8 týdnů. Provádí jejich **komplexní diagnostiku** a na jejím základě je umísťuje do konkrétního školského zařízení.

Na základě komplexní diagnostiky je zpracována **komplexní diagnostická zpráva**, která specifikuje výchovné a vzdělávací potřeby a navrhuje program rozvoje osobnosti.

Diagnostickým ústavem prochází všechny děti s ústavní nebo ochrannou výchovou **mimo těch bez závažných poruch chování**, ty mohou být umístěny přímo do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace.

Dětský domov, dětský domov se školou

Do **dětského domova** jsou umísťovány děti ve věku od 3 do 18 let s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažnou poruchu chování a jsou do dětského domova umísťováni ze sociálních důvodů.

Dětské domovy plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Školní edukace probíhá mimo dětský domov.

Do **dětského domova se školou** jsou umísťovány děti s nařízenou ústavní výchovou mají-li závažné poruchy chování, děti s uloženou ochrannou výchovou ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Při dětském domově se zřizuje základní škola, jejichž třídy bývají složené z více ročníků.

Výchovný ústav

Do výchovných ústavů se zařazují děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova.

Mezi závažné rizikové chování vedoucí k přesunutí dítěte do výchovného ústavu patří například užívání návykových látek, předčasný sexuální život, kriminalita, záškoláctví či agresivní chování vůči ostatním lidem.

Základní organizační jednotkou výchovného ústavu je výchovná skupina, která je tvořena 5–8 dětmi. Výchovný ústav plní několik funkcí. Jedná se o funkce vzdělávací, ochranné, nápravné a sociální.

Střediska výchovné péče

- **Střediska výchovné péče** (dále jen střediska) jsou od r. 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Jejich **cílem** je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí.
- Klienti střediska jsou děti a žáci ve věku od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle do 26 let věku. Další účastníci práce s klientem (rodiče, pedagogové a další osoby podílející se na výchově apod.) jsou chápáni jako partneři ve spolupráci.
Střediska **nezabezpečují** péči o klienty s předběžným opatřením, nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou.

Střediska výchovné péče

- Střediska poskytují konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu, pedagogickým pracovníkům předškolních zařízení, škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti.

Jak jsou střediska organizačně rozdělena?

- V ČR je v současné době 37 pracovišť SVP. Jsou obvykle zřizována MŠMT jako samostatná oddělení diagnostických ústavů, jiných škol a školských zařízení. Střediska existují ve formě ambulantní, stacionární a internátní.